

Ohutum ja tervislikum töö sõltumata east. Üldanalüüsi lõpparuanne

Katseprojekt „Ohutum ja tervislikum töö sõltumata east“ keskendus Euroopa tööjõu vananemisest tulenevatele töötervishoiu ja tööohutuse probleemidele. Projekti algatas Euroopa Parlament ning seda juhtis Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agenduur (EU-OSHA). Projekti eesmärgid olid järgmised:

1. suurendada teadmisi olemasolevate tööjõu vananemise probleemide poliitikameetmete ja algatuste kohta ning nende rakendamise kohta 28 liikmesriigis ja neljas Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riigis;
2. pakkuda usaldusväärset teavet ja analüüse töötervishoiu ja tööohutuse, sealhulgas rehabilitatsiooni ning tööle naasmise poliitika kujundamiseks;
3. soodustada heade tavade vahetamist.

Siin teabelehel on seniste analüüsiaruannete¹ järelduste kokkuvõte.

Taust

Keskmine eeldatav eluiga on alates 1960. aastatest kogu Euroopas pikenenud, kuid sündimus on jäänud väikseks. Selle tõttu Euroopa rahvastik vananeb ja 2040. aastaks on üle 65aastaseid eeldatavasti ligi 27% rahvastikust.² Samuti vananeb Euroopa tööjõud ja eakate (55–64aastaste) töötajate protsent suureneb.

Kuigi keskmine eeldatav eluiga pikeneb, ei tähenda täiendavad eluaastad tingimata head tervist. Kroonilised haigused – näiteks vähkkasvajad, luu- ja lihaskonna vaevused, südame-veresoonkonna haigused, diabeet, depressioon jne – sagenevad koos vanuse suurenemisega.

Tööjõu vananemise mõju

Eakas rahvastik koos vananeva tööjõuga mõjutab sotsiaal-majandussüsteeme, avaldades survet pensionisüsteemidele ja tervishoiukuludele.

Paljud liikmesriigid on tõstnud ametlikku pensioniiga, kuid tööelu pikendamisega kaasnevad omakorda näiteks järgmised probleemid:

- mitmesuguse vanusega tööjõud, sest eakaid töötajaid on suhteliselt rohkem;
- pikem, kumulatiivne kokkupuude ohtude ja riskidega töökohal;
- krooniliste vaevuste sagedam esinemine töötajatel.

Tööelu pikendamine võimaldab muuta kõigi töötingimusi paremaks järgmiste meetmetega:

- töötervishoiu ja tööohutuse hea juhtimine koos riskide ennetamisega ja töökohtade kohandamisega võib ennetada kroonilisi haigusi ja puudeid;
- personalihaldus erilise rõhuga eaküsimuste ohjamisel;
- vanust arvestava riskihindamise kasutuselevõtmine;
- töötervishoiu ja tööohutuse ning töökoha terviseedenduse lõimimine;
- töötajate vajadustega kohandatud töötingimused;
- rehabilitatsiooni- ja tööle naasmise süsteemide rakendamine, millega välditakse pikaajalisi haiguspuhkusi ning hoitakse ära vara-jane tööturul lahkumine;
- kutseõppe ja elukestva õppe struktuuride loomine.

Olemasolevad poliitikaraamistikud

Euroopa riigid on viimasel 20 aastal tööhõive, rahvatervise, sotsiaalse õigluse, sotsiaalpoliitika ja kutsehariduse valdkonnas välja töötanud mitmesuguseid poliitikameetmeid, programme ja algatusi tööjõu vananemisega kaasnevate probleemide lahendamiseks. Enamik valitsusi on võtnud sotsiaal-majanduslikke meetmeid, näiteks reforminud pensionisüsteeme koos ametliku pensioniea tõstmise ja ennetähtaegselt pensionile jäämise võimaluse piiramisega.

EU-OSHA projekti tulemusel leiti, et mitmes liikmesriigis on välja töötatud ühtsed poliitikaraamistikud, mis koondavad eri poliitikavaldkondade meetmeid, et luua kõigile tervislik töökeskkond ning säilitada töövõime ja tööalane konkurentsivõime kogu elu jooksul.

Poliitika seisukohalt olulised järeldused

Liikmesriikide valitsuste roll eaküsimuste ohjamist ning aktiivset ja tervena vananemist toetava keskkonna loomisel on suur. Rahvastiku ja tööjõu vananemine on mitme poliitikavaldkonna küsimus ning sellega kaasnevaid probleeme saab tõhusalt lahendada aktiivse vananemise põhimõtte lõimimisega kõikidesse asjakohastes poliitikavaldkondadesse, näiteks järgmisega:

- paindlik pensionipoliitika;
- tööhõives võrdse kohtlemise edendamine;
- parem juurdepääs täiskasvanuõppele, kutseharidusele ja elukestvatele õppele;
- kutsealase rehabilitatsiooni ja tööle naasmise toetamise süsteemide ja teenuste loomine;
- töö- ja eraelu tasakaalu edendamine;
- töötervishoiu tõhustamine ja üle 45aastaste töötajate korrapärase tervisekontrollide rakendamine, et võimaldada varajast sekkumist;
- tervisevõrduse tõhustamine suurimate probleemidega sektorites ja seoses probleemsete elukutsetega;
- töötervishoiutöötajate, tööinspektorite ning töötervishoiu ja tööohutuse ekspertide koolitamine töötajate vananemise küsimustes;

1 <https://osha.europa.eu/en/themes/osh-management-context-ageing-workforce/ep-osh-project>

2 Eurostat, „Population projections, main scenario — Population on 1 January by sex and single year age“ [proj_13npms], viimati ajakohastatud 1. aprillil 2014. Kasutatud 17. juunil 2014, veebiaadress <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/statistics-illustrated>.

- terviseõpetuse ja terviseedenduse tõhustamine, et pöörata rohkem tähelepanu ennetusmeetmetele;
- põlvkondadevahelise solidaarsuse ja eakatesse positiivse suhtumise edendamine.

Rehabilitatsioon ja tööle naasmine

Kutsealase rehabilitatsiooni teenustel ja tööle naasmise süsteemidel on pärast õnnetusi või pikaajalist haiguspuhkust oluline roll töötajate töövõime taastamisel ja säilitamisel. Rehabilitatsiooni- ja tööle naasmise süsteemid on töövõime ja tööalase konkurentsivõime säilitamise ning tööelu pikendamise strateegiate lahutamatu osa.

Kõik liikmesriigid pakuvad ametlikult määratud puudega inimestele mingil kujul rehabilitatsioonitoetust, paljudes riikides kehtivad töökoha kohandamise üldnõuded ja mõni riik on suurendanud tööandjate kohustusi seoses töötajate tööturule taasloomimisega pärast haiguspuhkust.

Mõni riik on välja töötanud ulatusliku poliitika- ja õigusraamistiku, mille põhieesmärk on hoida inimesi tööl. Need põhinevad mitmel ühispõhimõttel, sealhulgas individuaalsete vajadustega kohandatud strateegia, varajane sekkumine ja valdkondadevahelised meetmed, kõiki töötajaid hõlmavad kaasavad süsteemid ja juhtumikorralduse strateegia väljatöötamine.

Poliitika seisukohalt olulised järeldused rehabilitatsiooni ja tööle naasmise kohta

- Süsteem peaks olema ulatuslik ja hõlmama kõiki töötajaid.
- Rehabilitatsiooni- ja tööle naasmise süsteemid peaksid olema osa jätkusuutliku tööelu ühtsest poliitikaraamistikust, mis eeldab poliitikavaldkondadevahelist kooskõlastamist.
- Kooskõlastatud süsteemid nõuavad eri tegutsejate ühistegevust süsteemi ja töökoha tasandil.
- Ühine eelarve võib süsteemi tasandil ressursitõhusust suurendada.
- Tegevuse edendamiseks tuleb pakkuda mikro- ja väikeettevõtjatele rahalist ja tehnilist tuge konkreetsete tööturule taasloomimise kavade ning töökoha kohanduste väljatöötamiseks.

Töökoha meetmed: ajendid ja edutegurid

Projektis analüüsiti mitut juhtumiuuringut, et leida töäjõu vananemisega kaasnevate probleemide lahendamiseks väljatöötatud meetmete ja programmide võimalikud ajendid ja edutegurid. Kuigi neid järeldusi ei saa juhtumiuuringute vähesuse tõttu üldistada, selgus siiski mõni üldine tava.

Ettevõtte tasandil ajendavad programme või meetmeid algatama sellised tegurid nagu töölt puudumise, st haiguspuhkuste ja ennetähtaegselt pensionile jäämise kulud, terviseprobleemidega ja krooniliste haigustega töötajate suurem arv, eakate töötajate teadmiste säilitamise vajadus, teadmussiire, oskustöötajate puudumine, töövõime säilitamine, töötajate tervis ja heaolu ning ettevõtte maine parandamine.

Organisatsioonivälised ajendid on näiteks riigi poliitika ja õigusaktid ning valitsus- ja valdkondadevaheliste organisatsioonide rahaline ja tehniline tugi.

On tuvastatud, et jätkusuutliku tööelu edendamisel on olulised järgmised töökoha tasandi meetmed:

- kõiki vanuserühmi hõlmav lähenemisviis, et vältida terviseprobleeme tööelu algusest peale;
- terviklik lähenemisviis, mis arvestab töötervishoiu ja tööohutuse väliseid, kuid neid siiski mõjutavaid tegureid;
- töökoha terviseedendusmeetmed;
- vanuse ja mitmekesisuse arvestamine riskihindamisel ning sooküsimuste käsitlemisel;
- töötervishoiu ja tööohutuse juhtimist toetav personalipoliitika (paindlik tööaeg, koolitus ja oskuste arendamine);
- tööle naasmise toetuse ja töökoha kohanduste tagamine;
- halduse ja juhtimise tagamine;
- sotsiaaldialoogi ja töötajate osaluse edendamine.

Töäjõu vananemise probleemidega toimetulekuks vajalike rahaliste ja inimressursside puudus on suurem probleem väikeettevõtetes. Mikro- ja väikeettevõtetes on meetmed sageli pigem ajutised, reageerivad ja mitteametlikud ega tulene selgest töötervishoiu ja tööohutuse poliitikast. Poliitikameetmed peaksid arvestama ja kajastama mikro- ja väikeettevõtete erivajadusi, sest nendes ettevõtetes on probleem eriti raske.

Eeltingimused, kuidas töötervishoiu ja tööohutuse süsteemid saavad töäjõu vananemisega toime tulla

Projekti järelduste põhjal on vaja mitut eeltingimust, et jätkusuutliku töö tagamiseks vajalikud töötervishoiu ja tööohutuse süsteemid suudaksid toimida, näiteks järgmisi:

- kõigile suunatud parem ennetustegevus, et töötajad ei lahkuks tööturult tervise tõttu ning nende töövõime säiliks ja suureneks;
- mitmekesisele töäjõule suunatud erimeetmed mitmekesisust arvestava riskihindamise kaudu;
- ennetustegevuse ja tööheaolu edendamise tervikkäsitlus, mis seob töötervishoiu ja tööohutuse muude valdkondadega;
- ettevõtete, eelkõige mikro- ja väikeettevõtete toetamine;
- sotsiaaldialoog kõigil tasanditel;
- eri poliitikavaldkondi, töötervishoidu ja tööohutust, tööhõivet, rahvatervist, haridust ning majandus- ja sotsiaalküsimusi hõlmav ühtne poliitika.

Et tõhus poliitika tagaks jätkusuutlikku tööelu kui pikema tööelu, suurema tööhõivemäära ja kõigi inimeste parema tervise eeltingimust, tuleb välja töötada eri poliitika- ja muid valdkondi hõlmavad süsteemid ja struktuurid, kooskõlastada eri tegutsejate tegevus ja kehtestada toetuskavad.

Lisateave

Aruanne on avaldatud EU-OSHA veebilehel aadressil <https://osha.europa.eu/et/tools-and-publications/publications/safer-and-healthier-work-any-age-analysis-report-eu-and-member/view>

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2017.

© Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agenduur, 2017.

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Tõlkekeskuse (CdT, Luksemburg), poolt tõlgitud tekst põhineb ingliskeelsele originaalil.